

25 להרבות בכוכים, ואם רכה היא, יש למעט בכוכים, כדי שיהיו
26 כותלי הכוכים רחבים דים ולא יתמוטטו.

גמרא

27 הגמרא מבררת את פירוש דברי רבי שמעון שחופר כוך אחד
28 מימין הפתח ואחד מן השמאל. מבררת הגמרא: הני תרי – שני
29 כוכים נוספים אלו להיקא שדי להו – היכן הוא חופר אותם ולהיכן
30 נמשך אורכם, אי לבראי – אם תאמר שחופר בכותל שבצד פתח
31 המערה כלפי חוץ, והכוכים נמשכים אל מתחת לחצר, דוחה
32 הגמרא: הא קמיתדישי להו – הרי קודם הקבורה הקוברים משתחים
33 הרבה בחצר, ודורסים את הקרקע ברגליהם כל אותו זמן, וזהו
34 בזיון למתים. ותו – ועוד קשה, הא תנן – הרי שנינו במשנה (אהלות
35 פט"ו מ"ח) תצר תקבר, תעומד פתוכו מהור. כלומר, מי שהגיע אל
36 חצר המערות בלא להטמא, כגון שהובא לשם בתוך תיבה,
37 ומשהגיע לחצר יצא ועמד בה, הריהו טהור, שאין בה שום טומאת
38 מת, ואם אתה אומר שיש כוכים החפורים מתחת לחצר, הרי
39 נטמא בעומדו מעליהם.
40 מתרצת הגמרא: אמר רבי יוסי פריי, הנינא, דעבידי להו כמין נגר –
41 שעושה את הכוכים זקופים כעין מנעול, דהיינו שחופר אותם
42 בקרקע המערה משני צידי הפתח, כמין שני בורות צרים ועמוקים,
43 שעל שטח קטן כזה, אשר נמצא מצד הפתח, אין דורכים כל כך.
44 מקשה הגמרא: והא – והרי אמר רבי יוחנן

1 וירקבן שיש טפחים.
2 רבי שמעון חולק על תנא קמא בענין גודל המערה ומנין הכוכים
3 שבה: רבי שמעון אומר, עושה את תוכה של המערה שש אמות
4 רחב על שמונה אמות אורך, ופותח לתוכה שלשה עשר בוד,
5 כיצד, ארבעה מקאן וארבעה מקאן, ושלשה כנגדו, ועוד כוך אחד
6 מימין הפתח וכוך אחד מן השמאל, דהיינו עוד שני כוכים בשתי
7 זווית הכותל אשר מול הפתח, אחד מימין ואחד משמאל. שאר
8 הכוכים נעשים בחפירה ישרה בכתלי המערה, ושנים אלה נחפרים
9 באלכסון, בשתי הפינות.
10 המשנה חוזרת לדברי תנא קמא וממשיכה לפרש מה כלול
11 ב'עשיית קבר': ועושה חצר – משאיר מקום פנוי על פי – לפני פתח
12 המערה, שש אמות על שש אמות, כדי שיהיה בו מקום כמלא המפה
13 וקבורה – נושאי המטה, אשר מניחים שם את המיטה בזמן שבאים
14 לקבור במערות. ופותח לתוכה – וחופר בחצר שתי מערות
15 כדוגמת המערה שהוזכרה לעיל. אחת מקאן ואחת מקאן – זו כנגד
16 זו, כי בשאומרים 'קבר' מתכוונים לחצר עם שתי מערות קבורה
17 הפתוחות אליה.
18 רבי שמעון חולק גם בענין מספר המערות: רבי שמעון אומר,
19 עושים בחצר ארבע מערות, כדוגמת המערה שפירט לעיל, לארבע
20 רוחותיה – אחת בכל אחד מארבעת צדדיה של החצר.
21 דעה שלישית במנין הכוכים: רבן שמעון בן גמליאל אומר, מספר
22 הכוכים שהמקבל עליו לעשות קבר צריך לחפור אינו קבוע, אלא
23 הכל לפי חזקו של הפלע שבאותו מקום. שאם זו קרקע קשה,
24 אפשר לעשות את הרווחים שבין הכוכים קטנים, ולכן עליו

המשך מעמוד ח

ביאור בדרך אפשר

5 שאומרים לפני הקדוש-
6 ברוך הוא היינו שקדושת
7 הקדוש-ברוך הוא תאיר ותתגלה
8 בצדיקים.

1 שקדושה ועטרה השלישית היא בהעלם עכשו,
2 ותתגלה לעתיד לבא, כנזכר לעיל ש'עתידיים
3 צדיקים שיאמרו לפנייהם קדוש, כדרך שאומרים
4 לפני הקדוש-ברוך הוא'.

ביאור בדרך אפשר

1 עכשו, ותתגלה לעתיד לבא
2 בימות המשיח, כנזכר לעיל
3 ש'עתידיים צדיקים שיאמרו
4 לפנייהם קדוש, כדרך

המשך מעמוד כו

8 שזה ככוונה תחילה מצד ההשגחה. (ב) על ידי "ידאג
9 כל השנה" – שלמות הכוונה (והתשובה) שהתעוררה
10 אצל ה"רואה", נהפכים הזדונות כזכויות. (ב) התוספת
11 שעל ידי עבודת התשובה מתבטאת גם בשכר גשמי,
12 "יארץ ימיו", עד לשלימות השכר – בנים ובני בנים
13 עוסקים בתורה ובמצוות.
(משיחות ו' תשרי, ש"פ האזינו,
יום שמחת תשל"ו)

1 ל"זדונות נעשות לו כזכויות", דבר המגיע על ידי
2 שלמות הכוונה⁸⁹.
3 והחידוש בסיום לעומת הסוגיה הקודמת (אודות
4 שתי הדרגות של תשובה מאהבה) הוא: (א) בפירוש
5 ובביאור מובן יותר כיצד נגרם הדבר. הן לגבי "נעקר
6 עונו מתחלתו", והן "זדונות נעשו לו כזכויות", כי (א)
7 אצל "הרואה... ביום הכיפורים" (שלא במתכוין) מודגש

לו שהוא בן עולם הבא" – ולא גם על "יארץ ימים" כבטור (כנ"ל הערה
8).

89) ע"פ יל"פ מה שאדמו"ר הזקן כתב "שבודאי יש לו זכויות הרבה
שהגינו עליו", שמודגש שצדיק הוא כנ"ל (כנ"ל בפרש"י), ע"ז ש"מובטח

שקבורה במעומד קבורת המורים היא זו, והרי זה ביוזי המות.
מתרצת הגמרא: לפי דברי יוחנן יש לפרש במשנה העבד להו בקברו
זוית – שעושה כוכים אלו בשתי הפניות אשר בקצות הכותל
שמול הפתח, היכן שנפגשים שני כתלים.
מקשה הגמרא: והא ננצי בוכין להדי – והרי אם יחפור כוך בזוית,
בשני חצאי האמה הפנויים שנותרו בכותל מכאן ומכאן, נמצא
מחבר את שני הכוכים הקרובים לפינה עם הכוך החדש שחופר.
מתרצת הגמרא: אמר רב אשי במעמיק – שאת הכוך שבפינה חופר
בתחתית כותל המערה, למטה משני הכוכים האחרים.
הגמרא מוכיחה את תירוץו של רב אשי: דאי לא תימא הכי – שאם
לא תאמר שעושים כוכים בגובה שונה, זה תחת זה, ארבע המערות
שעושים בחצר לדעת רבי שמעון, היכי עבדי להו – איך עושים
אותן, הא קא ננצי בוכין להדי – הרי הכוכים של מערה אחת
נוגעים ומתחברים עם הכוכים של המערה האחרת. אלא ודאי
מתרחים לתרץ שמדובר במעמיק – שכוכיה של מערה אחת
חפורים בעומק, תחת כוכיה של המערה שלצידה, והקא נמי – גם
כאן, בענין הכוכים שבזויות, התירוץ הוא שמדובר במעמיק.
הגמרא דוחה את ההוכחה: רב הונא בריה דרב יהושע אמר, אפשר
שדרך עשיית ארבע המערות לרבי שמעון אינה בהעמקת כוך אחד
מחבירו, אלא העבד להו – שעושה אותן כי הוותא – כמו ענפי
הדקל היוצאים ממנו באלכסון, כך הכוכים שבאורך המערה
יוצאים ממנה באלכסון, כולם מקבילים זה לזה ופונים לכיוון אחד,
וכך אין אחד מהם פוגע בחבירו שבמערה הסמוכה. ואם כן אין
להוכיח מדברי רבי שמעון שאפשר לחצוב כוך אחד מתחת לכוך
אחר.
הגמרא פורכת את דברי רב הונא בריה דרב יהושע: ואולם הא
רב הונא בריה דרב יהושע הוותא היא – דבריו אינם נכונים, מכדי
– שהרי, כלל הוא שכל אמתא בריבועא – על כל אמה באורך צלע
הריבוע, יש אמתא ותרי חומשי – אמה ושתי חמישיות האמה
באלכסוןא – בקו האלכסון שבין שתי זויות הריבוע, כלומר
שהאלכסון ארוך מצלע הריבוע בשתי חמישיות. לפיכך, כמה הוי
להו – כמה אמות יש בקו האלכסון הנמתח מסוף קיר האורך של
מערה אחת אל סוף קיר האורך של המערה הסמוכה לה, חד סרי
וחומשא – אחת עשרה אמות וחמישית, ובוכין היוצאים משני

קירות אלו ופונים לעבר אותו קו אלכסון כמה הוי, תמינא –
שמונה, ארבעה ממערה זו וארבעה מזו, ותמינא – ושמונה כוכים
אשר רוחבם אמה, ובין כוך לחבירו יש רוח אמה, כחד סרי
וחומשא היכי משכחת לה – איך יתכן שהם נכנסים באחת עשרה
אמות. אלא ודאי שהא דרב הונא בריה דרב יהושע הוותא היא, ואי
אפשר לפרש את דברי רבי שמעון אלא במעמיק.
תירוץ נוסף על הקושיא ששני הכוכים שבהן זוית נוגעים
לכאורה בכוכים הסמוכים: ואי בעית אימא – ואם תרצה אפשר
לתרץ כךאמר – כפי שתירץ רב שישא בריה דרב אידי במקום אחר,
שמדובר בנפילי – בקברי נפלים, הקא נמי – גם כאן יש לתרץ
שבאמת אין עושים את הכוכים אלא בגובה שונה, ומדובר בנפילי
– שני הכוכים שעושה בפניות המערה הם כוכים קטנים המיועדים
לקבורת נפלים, ומחמת קוטנם יש די מקום עבורם בפניות. ורבי
שמעון אומר שדרך הבונה קבר לעשות בפניות שני קברים
לנפלים, וכך צריך לעשות גם המקבל עליו לעשות קבר, וכן יש
לתרץ בענין כוכי המערות שיפגעו אלה באלה אם יחפור בשונה,
שחלק מכוכים אלה הם כוכים קצרים המיועדים לנפלים, ולכן
אינם מגיעים לכוכי המערה הסמוכה.
הדין הוא שמת' קונה את מקומו' ואסור לפנותו. אולם אם נקבר
שלא ברשות בעלי המקום, וכן אם נקבר במקום שלא יועד
לקבורה מחמת שעת הדחק או באופן עראי, מותר לפנותו. הגמרא
מביאה משנה העוסקת בדיני מי שמצא בשדה קבר ישן, אשר לא
היה ידוע עד כה. והנידון הוא האם מקום זה הוא בית קברות, או
שמה מת זה נקבר כאן באקראי, וכן יתכן שכלל לא הובא
לקבורה, אלא כאן מת, או הונח על דעת לחזור ולקחתו. ובמשנה
זו ישנה שיטה חדשה בענין צורת המערה שנידון במשתינו:
תנן התי – שנינו במשנה (אחלות פט"ו מ"ג), תמינא מת טמון באדמה
במקום שלא היה ידוע שיש שם מת, והוא מושבך כדרכו, כלומר
שנראה קבור כדרך ישראל קוברים, נופלו ואת תפוסתו – מותר
לפנותו למקום אחר, אך יש ליטול עמו את העפר שתחתיו. כי
מאחר שאין ידוע לבני אדם שבת קברות הוא זה, יש לומר שלא
היה מקום זה מיוחד לקבורה, וקברו בו באקראי בלבד, משום
צורך של שעת הדחק. וכן אם מצא שנים מושבים כדרכם, נופלו
ואת תפוסתן.

אגרות קודש

ב"ה, ד' אייר תשט"ו

ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ בעל מרץ מוה"ר דוד שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעשירי למטמונים, בו כותב אף כי בקיצור נמרץ על דבר תכנית השיעורים
הקיימים לעת עתה, ויהי רצון מהשם יתברך ויתעלה אשר יעלה ביד מגידי השיעורים להשיג המטרה,
היינו שיהיו נכנסים דבריהם ללב השומעים, והוא על ידי שני התנאים הידועים, שכל מי שיש בו
יראת שמים דבריו נשמעים (ברכות ו, ע"ב), ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב (מאמר רז"ל
הובא בספר הישר לרבנו תם שער י"ג ובשלי"ה הקדוש שער האותיות). ויצליחם בתלמידים מקשיבים
ומביאים הענינים בפועל כי גדול תלמוד (דוקא) שמביא לידי מעשה.

בהנוגע להתכנית בעתיד בעבודה קדושה זו, הנה דברתי עם הרה"ג וו"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ
על מרץ כו' הרב"א שי' גאראדעצקי, ובקרב יבוא עמהם בכתובים בפרטיות המתאימה.

בברכת הצלחה ובפ"ש כל החברים שיחיו.